๗ วันในมองโกเลีย ... ดินแดนแห่งมนต์เสน่ห์ ภาค ๑

ช่วงเดือนเมษายน ที่ผ่านมา ผมได้มีโอกาสไปสัมผัสกับบรรยากาศที่**กรุงอูลาน บาตอร์** (Ulaan Baartar) ประเทศมองโกเลีย (Mongolia) ถึงสองครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งก็ให้บรรยากาศที่แตกต่างกัน และช่วยเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์อันน่าประทับใจมากมายให้แก่ผม ด้วยมนต์เสน่ห์ที่ซ่อนอยู่ ทำให้ผมอยากจะขอนำเอามาถ่ายทอดให้ท่านผู้อ่านได้ร่วมกันรับรู้กัน เผื่อว่าวันหนึ่งข้างหน้าท่านจะสนใจเดินทางไปท่องเที่ยวและสำรวจลู่ทางและโอกาสทางธุรกิจด้วยตนเองกันบ้าง ...

มองโกเลีย ... ใหญ่แต่ไกลปืนเที่ยง

มองโกเลียนับเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่มาก โดยมีพื้นที่มากกว่า ๑.๕๖ ล้านตารางกิโลเมตร หรือมีขนาดใหญ่กว่าประเทศไทยราว ๓ เท่าตัว และจัดเป็นอันดับที่ ๑๙ ของโลก มองโกเลีย**ไม่มีเส้นพรมแดนติดทะเล** (Landlocked Country) ซึ่งหากพิจารณาจากประเด็นนี้ก็พบว่ามองโกเลียเป็นประเทศที่ไม่มีพรมแดนติดทะเลใหญ่เป็นอันดับที่ ๒ ของโลกรองจาก**คาซัคสถาน** (Kazakhstan) ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันตกเพียง ๓๘ กิโลเมตร มองโกเลียถูกห้อมล้อมด้วยมหาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบันอย่าง**รัสเซีย** (Russia) และ**จีน** (China) ในด้านทิศเหนือ และทิศใต้-ตะวันออก ตามลำดับ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของมองโกเลียเป็นที่ราบกว้างสลับภูเขาสูง โดยมี**ทะเลทรายโกบี** (Gobi Desert) และ**เทือกเขาอัลไต** (Altai mountains) อยู่ทางตอนใต้ และมีภูเขาสูงอยู่ทางเหนือและตะวันตก ท่ามกลางเทือกเขาสูงของประเทศ จุดสูงสุดได้แก่ **ยอดเขาคิวเทน** (Khüiten Peak) ซึ่งสูงถึง ๔,๓๗๔ เมตรในด้านซีกตะวันตก และมี**ทะเลสาบอูฟส์** (Uvs Lake) ในด้านที่อยู่ติดกับ**มลรัฐทูวา** (Tuva Republic) ของ**รัสเซีย** ซึ่งนับเป็นแหล่งมรดกโลกที่สำคัญ ด้วยสภาพภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้มองโกเลียมีพื้นที่การเกษตรน้อยกว่าร้อยละ ๑ ของพื้นที่โดยรวมของประเทศ

มองโกเลียมี ๔ ฤดูคล้ายของประเทศในแถบยุโรปเหนือ แต่มีสภาพอากาศในแต่ละฤดูกาลที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ด้วยกระแสลมและความหนาวเย็นจาก**ไซบีเรีย** (Siberia) ทางตอนเหนือทำให้ในฤดูหนาว โดยเฉพาะในช่วงปลายปีต่อต้นปี อากาศจะลดต่ำลงไปอยู่ที่ราว -๓๐ องศาเซลเซียส แถมในบางปีอากาศอาจหนาวกว่านั้น

ขนาดเมื่อคราวที่ผมไปเยือนช่วงต้นเดือนเมษายน อุณหภูมิเฉลี่ยก็ยังอยู่ในระดับเลขตัวเดียว และมีหิมะตกอยู่ประปรายในบางวัน ซึ่งผู้คนที่นั่นบอกว่าอากาศในขณะนั้นเริ่มอุ่นแล้ว อย่างไรก็ดี ท่านผู้อ่านก็ไม่ต้องเป็นกังวล

มาก เพราะร้านรวง อาคารสำนักงาน และโรงแรมในตัวเมืองมีเครื่องทำความร้อนติดตั้งอย่างทั่วถึง ขณะที่ในช่วงฤดูร้อน อุณหภูมิอาจไต่ขึ้นสูงถึง ๓๕-๔๐ องศาเซลเซียส ว่าง่าย ๆ อุณหภูมิทั้งปีอาจแตกต่างกันถึง ๗๐-๘๐ องศาเซลเซียส ชาวมองโกลจึงนับว่ามีสภาพร่างกายที่แข็งแกร่งมาก

นอกจากนี้ สภาพอากาศของมองโกเลียยังเป็นลักษณะ “**ร้อน-หนาวแบบแห้งๆ**” ซึ่งอาจช่วยให้สบายตัวขึ้นมาหน่อย แต่ก็อาจทำให้ผิวแห้งและหิวน้ำบ่อย จึงแนะนำให้ท่านที่เดินทางไปเยือนมองโกเลียชะโลมครีมบำรุงผิวที่ข้นหน่อย และมีน้ำดื่มติดตัวไว้สักขวดเวลาเดินทางออกนอกสถานที่

นักธุรกิจไทยที่ทำงานอยู่ในมองโกเลียเล่าให้ฟังว่า คนมองโกลคุ้นชินและช่ำชองในการใช้ชีวิตกับหิมะและสภาพอากาศที่หนาวเย็นจัด ผู้หญิงบางคนใส่รองเท้าส้นสูงวิ่งลุยหิมะหนาเกือบฟุตโดยที่มือข้างหนึ่งสะพายกระเป๋าถือและอีกข้างหนึ่งยังคุยโทรศัพท์มือถือไปด้วย ครั้นพอสอบถามว่าทำได้อย่างไร ก็ได้รับคำตอบว่า พวกหล่อนรู้ว่าจะเหยียบไปตรงจุดไหน ... ยอดเยี่ยมจริง ๆ ส่วนคนไทยเราต่างลื่นล้มกันเป็นระยะหรือต้องค่อย ๆ เดินด้วยความเร็วแค่ “**เต่าคลาน**” ท่ามกลางหิมะที่หนาปกคลุมเมืองในฤดูหนาว

ประชากรศาสตร์ ภาษาและวัฒนธรรม ... วิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ

ประชากร ... น้อยแต่มีคุณภาพดี มองโกเลียมีประชากรเพียง ๓ ล้านคน ด้วยขนาดประเทศที่ใหญ่โตแต่มีจำนวนประชากรอันน้อยนิด ทำให้มองโกเลียนับเป็นประเทศที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุดในโลก ประมาณร้อยละ ๙๕ ของประชากรในประเทศเป็นเชื้อสาย**มองโกล** ที่เหลือเป็นชนกลุ่มน้อยชาว**คาซัคส์** (Kazakhs) ชาว**ตูวานส์** (Tuvans) และอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในแถบตะวันตกของประเทศ

ด้วยความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรมองโกลที่กว้างใหญ่ไพศาลในอดีตและการเสื่อมถอยในเวลาต่อมา เราจึงพบเห็นคนเชื้อสายมองโกลจำนวนมากอาศัยอยู่ในหลายประเทศในเอเชียและยุโรปในปัจจุบัน แม้กระทั่งในจีนเองก็มีชาวมองโกลอาศัยอยู่ในหลายพื้นที่ที่มีพรมแดนติดกับมองโกเลีย อาทิ **เขตปกครองอิสระซินเจียง** (Xinjiang Uyghur Autonomous Region) และ**เขตปกครองอิสระมองโกเลียใน** (Inner Mongolia Autonomous Region) ซึ่งเฉพาะมองโกเลียในก็มีคนจีนเชื้อสายมองโกลถึงเกือบร้อยละ ๑๘ หรือคิดเป็นราว ๔.๕ ล้านคน ... มากกว่าจำนวนประชากรของมองโกเลียทั้งประเทศเกือบ ๒ เท่าตัว

จากการสัมผัสผู้คนชาวมองโกลในช่วงเดือนที่ผ่านมา ผมมีข้อสังเกตว่า ชาวมองโกลที่อาศัยในเมืองหลวงมีวิถีชีวิตและพฤติกรรมความเป็นอยู่ที่มีความเป็น “**ระหว่างประเทศ**” และดูดีมีมารยาท เช่น การเข้าคิว การรับประทานอาหาร และการใช้พื้นที่สาธารณะ อาทิ ลิฟท์ และห้องน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ คนรุ่นใหม่เปิดกว้างทางวัฒนธรรม และสามารถพูดได้หลายภาษาโดยเฉพาะภาษามองโกเลีย รัสเซีย และอังกฤษ

ภาษา ... เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ มองโกเลียมีภาษา “**มองโกเลียน**” เป็นภาษาอย่างเป็นทางการ ร้อยละ ๙๕ ของประชากรโดยรวมใช้ภาษามองโกเลียนในการสื่อสาร แต่เท่าที่ผมจับการออกเสียงของคนท้องถิ่นพบว่า ภาษามองโกเลียนมีการออกเสียงที่ยากมาก เพราะมีทั้งการกระดกลิ้น และใช้จมูกค่อนข้างมาก ฟังเผิน ๆ คล้ายภาษารัสเซีย ขณะที่ตัวอักษรโบราณมีลักษณะคล้ายภาษาอาหรับ แต่เขียนจากบนลงล่าง (ดังเช่นภาษาจีนโบราณ แทนที่จะเป็นจากขวาไปซ้ายแบบภาษาอาหรับ) ต่อมาในยุคที่สหภาพโซเวียตเข้ามามีอิทธิพลเหนือมองโกเลีย รัฐบาลมองโกเลียยังได้รับเอาภาษาและอักขระของ**ภาษารัสเซีย**เข้ามาใช้กำกับเสียง คล้ายกับ “**พินอิน**” ในภาษาจีนแมนดาริน ซึ่งเหตุผลสำคัญก็เพื่อช่วยให้ผู้คนของประเทศในเครือข่ายของสหภาพโซเวียตเดิมในยุคนั้นสามารถสื่อสารระหว่างกันได้สะดวกคล่องตัวขึ้น

อย่างไรก็ดี ภายหลังการเปลี่ยนมาเป็นระบอบประชาธิปไตย วัฒนธรรมมองโกเลียมีแนวโน้มขยับจากของรัสเซียไปสู่ตะวันตก ญี่ปุ่น และเกาหลีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากวัฒนธรรมการกินอยู่ อาทิ อาหาร และการแต่งกาย รวมทั้งธุรกิจบันเทิงที่สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ขณะเดียวกันกลไกขับเคลื่อนสำคัญได้แก่ การที่รัฐบาลมองโกเลียได้รับเอา**ภาษาอังกฤษ**มาเป็นภาษาทางการที่ ๒ และบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษานับแต่ทศวรรษ ๑๙๙๐ ดังนั้น จึงไม่ต้องแปลกใจที่คนรุ่นใหม่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้โดยทั่วไป และกำลังทดแทนการใช้ภาษารัสเซียไปทีละเล็กละน้อย แต่ที่น่าทึ่งก็คือ คนเหล่านี้สามารถพูดภาษาอังกฤษด้วยสำเนียงแบบอเมริกันได้เป็นอย่างดีทั้งที่ไม่เคยไปศึกษาต่อในต่างประเทศเลย ป้ายโฆษณาและอาคารสำนักงาน ตลอดจนฉลากสินค้า เริ่มใช้ภาษาอังกฤษอย่างแพร่หลาย ขณะเดียวกัน การเข้าไปลงทุนของกิจการเกาหลีและการไปทำงานของแรงงานมองโกเลียในเกาหลีใต้ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา รวมทั้งกระแสคลั่งเกาหลีในระยะหลังทำให้**ภาษาเกาหลี**ได้รับความสนใจอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่น นอกจากนี้ **ภาษาจีน**และ**เยอรมัน**ก็ได้รับความนิยมเช่นเดียวกัน

แม้ว่ารัฐบาลมองโกเลียจะได้พยายามนำเอาภาษาท้องถิ่นกลับมาในหลักสูตรการเรียนภาคบังคับ แต่ดูเหมือนจะไม่ได้รับความนิยมมากเท่าที่ควร แถมยังมีผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่พยายามคิดค้นคำใหม่ ๆ ในภาษามองโกเลียนและนำไปสู่ความสับสนของผู้คน จนหลายคนเริ่มเอือมระอากับการโต้แย้งด้านภาษาศาสตร์และกริ่งเกรงว่า ภาษามองโกเลียนจะถูกกลืนหายไปพร้อมกับวัฒนธรรมอันดีอีกหลายอย่างของชาวมองโกล

ศาสนาและความเชื่อ ... อิงแอบศาสนาพุทธ ในด้านศาสนาและความเชื่อ ชาวมองโกลบูชาในธรรมชาติ หมอผี และคนทรงแต่ครั้งโบราณกาล กษัตริย์มองโกเลียนับว่าเปิดกว้างทางความคิดด้านศาสนาและความเชื่อค่อนข้างมาก จนชาวมองโกลเปรียบเปรยว่า กษัตริย์มองโกลเป็นนัก

“**ประชาธิปไตย**” อย่างแท้จริงก่อนใคร ๆ ในโลก นอกจากนี้ ในเมืองหลวงเดิมบางแห่งก็ปรากฏสถานที่ปฏิบัติธรรมของหลายศาสนาปะปนกันอยู่ อาทิ เมือง**คาราคอร์รัม** (Karakorum) มีวัดในศาสนาพุทธจำนวน ๑๒ แห่ง สุเหร่าของศาสนาอิสลาม ๒ แห่ง และโบสถ์คริสต์อีก ๑ แห่ง

ปัจจุบัน ชาวมองโกลส่วนใหญ่นับถือศาสนา**พุทธแบบทิเบต** (Tibetan Buddhism) ซึ่งประเด็นนี้อาจสร้างความประหลาดใจให้กับผู้อ่านอยู่บ้าง ผมยังสังเกตเห็นวัดวาอารามที่สวยงามในกรุงอูลานบาตอร์อยู่หลายแห่ง แต่พบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีพุทธศาสนิกชนเข้าไปสักการะค่อนข้างน้อย ขณะเดียวกันเกือบราวร้อยละ ๔๐ ของชาวมองโกลไม่นับถือศาสนา และส่วนน้อยที่เชื่อในหมอผีและร่างทรง ขณะที่ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ด้านซีกตะวันตกนับถือศาสนาอิสลาม

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานหลายอย่างที่สะท้อนว่าพระพุทธศาสนามีความใกล้ชิดกับชาวมองโกลมากกว่าศาสนาใด ตัวอย่างเช่น หลังจาก**ราชวงศ์หยวน** (Yuan Dynasty) ของจีนที่ปกครองโดยกษัตริย์มองโกลถูกโค่นล้มลง ชาวมองโกลจำนวนมากเดินทางกลับสู่ถิ่นฐานเดิมและเปิดรับต่อศาสนาพุทธอย่างกว้างขวาง โดยมองโกเลีย (นอก) ในยุคนั้นมีวัดและสถานปฏิบัติธรรมอยู่กว่า ๗๐๐ แห่ง และมีจำนวนพระสงฆ์อยู่ถึง ๑๑๕,๐๐๐ รูป คิดเป็นกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนประชากรโดยรวมในขณะนั้น

และหากเราสังเกตดูผังเมืองของกรุงอูลานบาตอร์ในปัจจุบันก็พบว่า ชาวมองโกลยังคงใช้วัดเป็นศูนย์กลางของเมืองอยู่ ประการสำคัญ สัญลักษณ์ของพุทธศาสนาตามหลักความเชื่อของชาวมองโกลที่เรียกกันว่า “**โซยอมโบ**” (Soyombo) ซึ่งแสดงถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว และสวรรค์ ก็ยังปรากฏชัดอยู่ที่ด้านซ้ายของธงชาติมองโกเลีย

นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวมองโกเลียรักและชื่นชมในประเทศของตนสูงมาก ส่วนใหญ่สนใจในแนวคิดและปรัชญาทางการเมืองค่อนข้างมาก โดยยึดมั่นในแนวคิดด้านความเท่าเทียมกัน การไม่เหยียดเพศและเชื้อชาติ และความเป็นประชาธิปไตย การเข้าร่วมประท้วงเพื่อเรียกร้องสิทธิและแสดงความคิดเห็นทางการเมืองดูจะเข้าอยู่ในสายเลือดของชาวมองโกลโดยรวม

วัฒนธรรมมองโกลให้ความสำคัญกับเรื่อง**ความอาวุโส**และ**ยอมรับในความแตกต่างของอำนาจ** (Power Distance) มากขึ้น นอกจากนั้น สังคมมองโกเลียยังให้ความเท่าเทียมและให้ความสำคัญกับผู้หญิง พบว่าผู้หญิงมองโกเลียมีระดับการศึกษาสูงและความสามารถดี จึงสามารถพบเห็นผู้หญิงมีบทบาทสำคัญและดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับสูงของหลายองค์กรสำคัญ ขณะเดียวกัน ชาวมองโกลส่วนใหญ่ยังเชื่อว่า**เวลาเป็นวงกลม มีไม่สิ้นสุด** ซึ่งส่วนสำคัญน่าจะเกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของชาวมองโกลในอดีตที่ขี่ม้าเลี้ยงสัตว์จากเช้าจรดเย็น จึงไม่ให้ความสำคัญกับการบริหารเวลามากนัก การไปถึงที่ที่นัดหมายล่าช้ากว่าเวลาที่ตกลงกันราว ๓๐ นาทีดูจะเป็นเรื่องปกติและ

ยอมรับได้ อย่างไรก็ดี ด้วยธุรกรรมการค้าและการลงทุนกับชาวต่างชาติที่เพิ่มมากขึ้น จึงพบว่าชาวมองโกเลียเริ่มให้ความสำคัญกับคุณค่าของเวลามากขึ้น

กีฬา กีฬา … คือยาวิเศษ ชาวมองโกลนิยมเล่นกีฬาเป็นชีวิตจิตใจ แต่ประเภทของกีฬาประจำชาติที่ได้รับความนิยมค่อนข้างแตกต่างจากของประเทศอื่น อันได้แก่ มวยปล้ำ การขี่ม้า (ระยะทางไกล) และการยิงธนู ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกีฬาที่เข้ากับวิถีชีวิตของผู้ชายมองโกลและสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน โดยในช่วงฤดูร้อนของทุกปี รัฐบาลมองโกเลียจะจัดงานเทศกาลประจำปีอันยิ่งใหญ่และเก่าแก่หลายร้อยปีที่ชื่อ “**นาดาม**” (Naadam) ขึ้น ซึ่งครอบคลุมถึงการแข่งขันกีฬายอดนิยมดังกล่าว กีฬาพื้นเมืองอื่น และการแสดงต่าง ๆ อาทิ การงัดข้อ การเล่นลูกคอ (ร้องเพลง) และการขี่ม้าโลดโผน ซึ่งชาวมองโกลนับหมื่นเข้าร่วมแข่งขันท่ามกลางสายตาของผู้ชมท้องถิ่นและชาวต่างชาติเรือนแสน ปัจจุบัน รัฐบาลเลือกกำหนดวันจัดงานระหว่างวันที่ ๑๑-๑๓ กรกฎาคม เพื่อฉลองครบรอบวันปฏิรูปประชาธิปไตยและการก่อกำเนิดประเทศมองโกเลีย

กีฬามวยปล้ำ ซึ่งมีรากฐานมาเป็นเวลากว่า ๗,๐๐๐ ปีนับว่าได้รับความนิยมมากที่สุดในมองโกเลีย ความสำคัญและความนิยมของกีฬามวยปล้ำยังสะท้อนผ่านการจัดแสดงรูปภาพและชุดจำลองของนักมวยปล้ำ ซึ่งมีเพียงที่คลุมแขน กางเกงขาสั้น และรองเท้าบู๊ตเท่านั้น (นัยว่าเพื่อให้มั่นใจว่าผู้เข้าร่วมแข่งขันเป็นเพศชาย) รวมทั้งจำนวนของผู้เข้าแข่งขันนับพันคนจากทั่วประเทศที่ทุ่มเทฝึกฝนอย่างจริงจังเกือบตลอดปีเพื่อลงชิงชัยในช่วงเทศกาลนาดาม กติกาของการแข่งขันไม่จำกัดอายุและน้ำหนักของนักมวยปล้ำ ขอเพียงทำให้คู่ต่อสู้ล้มลงเป็นพอ ผู้เข้าร่วมแข่งขันจะได้รับเกียรติประวัติยกย่องตามระดับความลึกของรอบที่เข้าชิงชัย อาทิ ผู้ชนะรอบ ๕ ได้รับตำแหน่ง**เหยี่ยว** รอบ ๗ และ ๘ – **ช้าง** รอบ ๑๐ และ ๑๑ – **สิงโต** สำหรับผู้ชนะเลิศจะได้การเชิดชูเป็น “**สุดยอดจอมพลัง**”

ดังนั้น หากท่านผู้อ่านเดินทางไปเยี่ยมชมงานในช่วงดังกล่าว ก็อาจได้เห็นผู้ชายมองโกลที่มีร่างกายกำยำสูงใหญ่ดังคำร่ำลือเป็นจำนวนมากในคราวเดียวกัน ขณะที่สนามแข่งขันกีฬามวยปล้ำแห่งชาติอันโด่งดังมีลักษณะทรงกลม หลังคาสีแสดแถบขาว และตั้งอยู่ใจกลางเมืองห่างจาก State Department Store ห้างสรรพสินค้าของกลุ่มธุรกิจนอร์มิน (Normin Group) ไปไม่ไกล ทั้งนี้ ผมสันนิษฐานว่าการออกแบบสนามกีฬาแห่งนี้อาศัยรูปทรงของกระโจมมองโกเลียเป็นต้นแบบ

ขณะที่ในเมืองใหญ่ วัยรุ่นมองโกลก็เริ่มหันมานิยมเล่นกีฬาประเภทอื่นอยู่บ้าง อาทิ ปิงปอง บาสเก็ตบอล และฟุตบอล ดังจะเห็นได้จากสนามบาสเก็ตบอลและสนามฟุตบอลที่ปูด้วยหญ้าเทียมกลางแจ้งที่

กระจายอยู่ตามอาคารที่พัก สถาบันการศึกษา และย่านชุมชนอื่น ซึ่งเข้าใจว่าคงมีคนมาเล่นกีฬาเหล่านี้ได้เฉพาะในช่วงที่อากาศอบอุ่นเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาด้านการกีฬา ผมเองก็ยังรับปากพรรคพวกว่า หากมีโอกาสเดินทางไปคราวหน้าจะไปเตะบอลกระชับมิตรกับเพื่อนชาวมองโกลเสียหน่อย

ดนตรี ... ในสายเลือดและจิตวิญญาณ เนื่องจากชาวมองโกลในอดีตใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับธรรมชาติ และด้วยอากาศที่หนาวเย็น จึงใช้เวลาพักผ่อนภายในร่ม ประกอบกับอิทธิพลของศาสนาพุทธและวัฒนธรรมต่างชาติที่รับเข้ามาสู่ประเทศ ทำให้วัฒนธรรมด้านการดนตรีและเต้นรำของมองโกเลียได้รับการพัฒนาไปสู่อีกระดับหนึ่ง **ซอสองสาย** นับเป็นเครื่องดนตรีประจำชาติ ชาวมองโกลท่านหนึ่งเกริ่นให้ผมฟังเกี่ยวกับคุณสมบัติพิเศษของเครื่องดนตรีประเภทสายที่ทำจากหางม้าว่า “**เพียงสองสายก็สามารถสร้างสรรค์เสียงดนตรีได้ไม่รู้จบ**”

ภายหลังการเปลี่ยนระบอบการเมืองและเศรษฐกิจเมื่อราว ๒๐ ปีก่อน เสรีภาพด้านการดนตรีได้เปิดกว้างขึ้นอีกครั้งในมองโกเลีย เงื่อนไขข้อจำกัดที่ไม่อนุญาตให้วงดนตรีในสไตล์ตะวันตก เช่น ร็อค จัดแสดงและเผยแพร่ถูกยกเลิกไป ตามมาด้วยความนิยมในดนตรีแบบแร็บ เท็คโน ฮิพฮ็อพ และวงดนตรีเด็ก ขณะที่**โรงละครและโอเปร่า** (Opera House) ตั้งเด่นเป็นสง่าในสีส้มสะท้อนแสง ไม่ไกลจากจตุรัสซุคบาร์ตาร์นัก ในคราวที่ผมไปเยือนมองโกเลียครั้งก่อน ผมก็ได้มีโอกาสซึมซับบรรยากาศของงานเลี้ยงฉลองวันเกิดที่อยู่ถัดไปในร้านอาหารหรูใจกลางกรุงอูลานบาตอร์ ทำให้ผมเข้าใจเลยว่า ชาวมองโกลมีดนตรีในสายเลือดอย่างแท้จริง เพราะด้วยเครื่องดนตรีเพียงไม่กี่ชิ้น แต่สามารถขับกล่อมให้แขกพิเศษที่มาร่วมงาน (รวมทั้งพวกเราที่นั่งอยู่บริเวณใกล้เคียง) เคลิบเคลิ้มได้อย่างน่าชื่นชม

ประวัติศาสตร์และการเมือง ... ยิ่งใหญ่ ยาวนาน

มองโกเลียยุคดั้งเดิม ... ยิ่งใหญ่เหนือคำบรรยาย มองโกเลียมีประวัติศาสตร์อันยาวนานและดูเหมือนจะรุ่งเรืองและเป็นที่กล่าวขานถึงมากที่สุดในยุคของ**กษัตริย์เจงกีส** หรือ **“เจงกีสข่าน”** (Chingis Khan) เมื่อราวศตวรรษที่ ๑๓ โดยในปี พ.ศ. ๑๗๔๙ แม่ทัพ**เตมูจิน** (Temüjin) ชื่อเดิมก่อนสถาปนาเป็นกษัตริย์ได้รวบรวมประเทศมองโกเลียเป็นปึกแผ่น และนำทัพชาวมองโกลบุกตะลุยตีออกไปในหลายทิศทาง เอาชนะกองทัพของหลายประเทศกินอาณาเขตไปจนถึงยุโรป สร้างเป็น**อาณาจักรมองโกล** (Mongol Empire) ที่ครอบคลุมเกือบทั้งหมดของยุโรป-เอเชีย ไล่จาก**เกาหลี** (Korea) ทางทิศตะวันออกไปจนถึง**โปแลนด์** (Poland) ทางทิศตะวันตก และ**ไซบีเรีย** (Siberia) ทางเหนือลงไปถึง**โอมาน** (Oman) และ**เวียดนาม** (Vietnam) ทางตอนใต้ กินอาณาบริเวณกว่า ๓๓ ล้านตารางกิโลเมตร คิดเป็นราวร้อยละ ๒๒ ของพื้นที่ดินโดยรวมของโลก ซึ่งนับว่ามีอาณาเขตต่อเนื่อง

ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์โลก จึงไม่ต้องแปลกใจหากเราจะสังเกตเห็นสัญลักษณ์และอนุสาวรีย์ของท่านในหลายมุมเมืองสำคัญ แถมสนามบิน ถนน รายการสินค้า โรงแรม และภัตตาคารร้านอาหารมากมายก็ยังเอาชื่อท่าน “**เจงกีสข่าน**” มาตั้งเพื่อเป็นสิริมงคลอีกด้วย

ข้อมูลจาก**พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งชาติ**ของมองโกเลีย (National History Museum) ระบุว่า ท่านเจงกีสข่านใช้เวลายกทัพจากมองโกเลียไปทางทิศตะวันตกเมื่อราวปี ๑๗๕๓ และกว่าจะเดินทางกลับมาบ้านเกิดอีกครั้งก็ล่วงเลยไปถึง ๑๔ ปี ชาวมองโกลจึงพูดกันติดปากว่า ตลอด ๗๒ ปีของนักรบผู้ยิ่งใหญ่ ท่าน “**ใช้ชีวิตครึ่งหนึ่งอยู่บนหลังม้า**” และผู้ชายมองโกลจำนวนมากก็ยังคงสืบสานวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงจวบจนปัจจุบัน นอกจากนี้ หนึ่งในเส้นทางตอนใต้ของกองทัพมองโกลในเวลาต่อมาก็เข้ามาถึงพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศในกลุ่มอาเซียนด้วย ซึ่งในส่วนของไทยนั้น กองทัพมองโกลพยายามเข้ามาตีเจาะในช่วงปี พ.ศ. ๑๘๔๐-๑๘๔๖ โดยมีเรื่องเล่าว่า การรบในครั้งนั้น ทหารมองโกลที่ยิ่งใหญ่ต้องเผชิญกับทหารหาญในพื้นที่และยกย่องถึงความเด็ดเดี่ยวที่ไม่ยอมสิโรราบต่อการรุกราน และนำไปสู่คำเรียกแทนตัวของทหารเหล่านั้นที่แปลตรงตัวออกมาว่า “**จีนดำ**” (Black Chinese)

ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของท่านเจงกีสข่านในปี ๑๗๗๐ ก็เกิดการแก่งแย่งราชบัลลังก์ในหมู่ลูกหลานต่อเนื่องเป็นเวลานานหลายปี อาณาจักรมองโกลก็ค่อย ๆ เสื่อมถอยลงและแตกเป็น ๔ ส่วนในระหว่างปี พ.ศ. ๑๘๐๓-๑๘๐๗ โดยอาณาจักร ๓ ส่วนด้านซีกตะวันตกที่แยกตัวออกไปนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ก็มีปฏิสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างกันอย่างใกล้ชิด อาณาจักรเหล่านี้เปิดกว้างและใกล้ชิดกับศาสนาอื่นในท้องถิ่น เช่น อิสลาม และคริสต์ สังเกตได้จากการแต่งงานข้ามศาสนาที่มีมากขึ้น แต่ที่เหมือนกันก็คือ การวนเวียนอยู่กับการทำสงครามต่อสู้แย่งชิงดินแดนอยู่เป็นระยะ แต่ก็มิอาจสร้างอาณาจักรที่เข้มแข็งได้ดังเดิม กอปรกับการเกิดโรคระบาดครั้งใหญ่ ซึ่งบางแหล่งข้อมูลระบุว่า มีผู้เสียชีวิตถึงราว ๗๐-๑๐๐ ล้านคนตั้งแต่มองโกเลียเดิมยาวไปจนถึงทวีปยุโรปและแอฟริกา ทำให้ความเชื่อมโยงทางการเมืองการทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักรดังกล่าวถูกตัดขาดลงเป็นเวลานานหลายปี อาณาจักรเดิมที่เคยตกเป็นเมืองขึ้นต่างทยอยประกาศอิสรภาพแยกเป็นประเทศในเวลาต่อมาจนไม่เหลือความเป็นอาณาจักรมองโกเลียอันยิ่งใหญ่ในที่สุด

ในส่วนของการปกครองมองโกเลียด้านซีกตะวันออก ซึ่งมีอาณาเขตใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับอาณาจักรทั้งสามที่แยกตัวไปนั้น ท่าน**กุบไลข่าน** (Kublai Khan) หลานของท่านเจงกีสข่าน สามารถฟื้นอาณาจักรมองโกลให้กลับมายิ่งใหญ่ได้ในระดับหนึ่ง โดยในปี ๑๘๑๔ ท่านกุบไลข่านได้โค่นล้ม**ราชวงศ์ซ่ง** (Song Dynasty) และเข้ายึดครองจีนภายใต้ราชวงศ์หยวน ซึ่งนับเป็นราชวงศ์แรกที่มิได้มี

เชื้อสายจีนฮั่น และด้วยความเป็นนักปกครองที่เก่งกาจ ท่านตัดสินใจย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่กรุงปักกิ่ง (Beijing) สร้างอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการทหาร การศึกษา และวัฒนธรรม ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ อาคารสำนักงาน ท่าเรือ และคูคลอง

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่า ในยุคนั้นมีการก่อสร้างโรงเรียนเพื่อให้บริการแก่ประชาชนกว่า ๒๐,๐๐๐ แห่ง อย่างไรก็ดี ภายหลังการเสื่อมถอยลงของราชวงศ์หยวน ประเด็นการย้ายเมืองหลวงไปยังกรุงปักกิ่งในครั้งนั้นก็ถูกชาวมองโกลวิพากษ์วิจารณ์ในเวลาต่อมาว่าเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาด เพราะทำให้ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมจีนมากเกินไป และทอดทิ้งศูนย์กลางทางวัฒนธรรมมองโกลดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของตนเองไป

ท่านกุบไลข่านสิ้นพระชนม์ในปี ๑๘๓๗ แต่การสืบสานราชบัลลังก์และอำนาจ รวมทั้งการสานต่อแนวนโยบายของท่านกุบไลข่านก็ยังคงดำเนินต่อเนื่องในอีกหลายสิบปีต่อมา แต่ภายใต้การถูกกดขี่เป็นเวลานาน ชาวจีนฮั่นได้รวมตัวกันตอบโต้ราชวงศ์หยวนที่อ่อนล้าอย่างต่อเนื่อง จนในปี ๑๙๑๑ ราชวงศ์หยวนก็ถูก**ราชวงศ์หมิง** (Ming Dynasty) ที่ปกครองโดยชาวฮั่น (Han) โค่นล้มลงในที่สุด

เชื้อพระวงศ์และขุนนางมองโกลจำนวนมากถูกจับประหารชีวิต บางส่วนหนีตายไปพึ่งชายคาของทิเบตบ้าง แต่เชื้อพระวงศ์และชาวมองโกลจำนวนมากทยอยเดินทางกลับไปรวมกำลังที่มองโกเลีย (นอก)

ภายใต้ชื่อ “**ราชวงศ์หยวนเหนือ**” (Northern Yuan) ด้วยเหตุนี้ การต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันภายในยังคงดำเนินต่อไปจนถึงปี ๒๑๗๘ เมื่อใดที่ประเทศแข็งแกร่ง มองโกเลียก็ยกกองทัพมาตีจีนตามแนวชายแดนเป็นระยะ แต่ไม่สามารถเจาะทะลุ “**กำแพงเมืองจีน**” และกองทัพที่พร้อมพรั่งของจีนได้

ในช่วงศตวรรษที่ ๑๖ และ ๑๗ ศาสนาพุทธนิกายลามะ “**แบบทิเบต**” เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในมองโกเลีย และกลายเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณของประชาชน ในช่วงนั้น มองโกเลียมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับทิเบต ดังจะเห็นได้จากการลงนามความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งส่วนหนึ่งก็ต้องการสร้างพันธมิตรต่อต้านการรุกรานของจีน ชาวมองโกลต่างร่วมบริจาคและปฏิบัติกิจทางศาสนาอย่างเคร่งครัด ถึงขนาดที่ประชาชนชาวมองโกลยึดถือเอาผู้นำศาสนาเป็นผู้นำประเทศ และ

ต่อสู้กับการรุกรานของแมนจูเรีย แต่ก็พ่ายแพ้ตกเป็นเมืองขึ้นในเวลาต่อมา อย่างไรก็ดี มองโกเลีย (นอก) สูญเสียอิสรภาพแก่จีนในสมัย**ราชวงศ์ชิง** (Qing Dynasty) อีก ๒ ครั้งในปี พ.ศ. ๒๒๓๔ และปี ๒๒๙๘ และผู้นำมองโกเลียในยุคต่อมาก็เข้าไปซุกปีกของ**จักรวรรดิรัสเซีย**ในปี ๒๓๒๖

มองโกเลียยุคใหม่ ... ท่ามกลางมหาอำนาจของโลก มองโกเลียพยายามประกาศอิสรภาพแยกตัวออกมาจากจีนอยู่หลายครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่จีนประสบปัญหาการแย่งชิงอำนาจภายในประเทศ และด้วยความที่จีนมองว่ามองโกเลียเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีนในยุคนั้น จึงมีการสู้รบกันเป็นระยะ ตัวอย่างเช่น ในปี ๒๔๖๒ จีนยกทัพมายึดครองมองโกเลียอีกครั้งภายหลังการประกาศอิสรภาพ

อย่างไรก็ดี ความพยายามของมองโกเลียสำเร็จลุล่วงอย่างแท้จริงเมื่อ**วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๔๖๔** ภายใต้

ความช่วยเหลือของ**สหภาพโซเวียต** (ในอดีต) ซึ่งวีรบุรุษในการประกาศอิสรภาพในครั้งนั้นมีชื่อว่านาย “**ดัมดิน ซุคบาตาร์**” (Damdin Sükhbaatar) ซึ่งปัจจุบันมีรูปปั้นในท่าขี่ม้าสู่สนามรบตั้งเด่นเป็นสง่าอยู่ใจกลาง**จตุรัสซุคบาตาร์** (Sükhbaatar Square) บริเวณหน้าอาคารรัฐสภา แต่ต้องใช้เวลามากกว่า ๒๐ ปีกว่าที่นานาชาติจะยอมรับในความเป็นมองโกเลีย

ภายหลังการตายของผู้นำศาสนาและประเทศมองโกเลียได้เปลี่ยนเป็นระบอบ**คอมมิวนิสต์**ในปี ๒๔๖๗ ระยะแรกของมองโกเลียในยุคใหม่จึงตกอยู่ภายใต้อาณัติของสหภาพโซเวียตเป็นเวลาราว ๗ ทศวรรษ คนท้องถิ่นเล่าเหตุการณ์ในยุคนั้นให้ฟังว่า สหภาพโซเวียตมีกองกำลังทหารทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการพร้อมอาวุธประจำการอยู่ที่มองโกเลียราว ๑ ล้านคน หรือคิดเป็นราวครึ่งหนึ่งของจำนวนประชากรโดยรวมของมองโกเลีย โดยให้เหตุผลว่าต้องการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงทางการเมืองและการทหารของประเทศ (ป้องกันการรุกรานของจีนและตามด้วยญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑) มาตรการตามแนวคิดของระบอบคอมมิวนิสต์ได้ถูกนำมาดำเนินการมากมาย ตัวอย่างเช่น การรวบรวมทรัพย์สิน อาทิ ปศุสัตว์ กลับเป็นของรัฐ และการทำลายความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยมีหลักฐานระบุว่า วัดและสถานปฏิบัติธรรมทางศาสนากว่า ๗๐๐ แห่งถูกปิดลง ขณะที่พระจำนวนนับหมื่นรูปถูกจับฆ่า (ทั้งนี้ ราว ๑ ใน ๓ ของจำนวนประชากรเพศชายในช่วงเวลานั้นเป็นพระสงฆ์) จำนวนพระสงฆ์ลดลงจากราว ๑๐๐,๐๐๐ รูปในปี ๒๔๖๗ เหลือเพียง ๑๑๐ รูปในปี ๒๕๓๓

ภายหลังการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ประเทศจีนและมองโกเลียได้ยอมรับสถานะในความเป็นประเทศซึ่งกันและกันเมื่อ**วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๔๙๒** นัยว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะรัฐบาลจีนเองก็ต้องการเอาใจและลดอิทธิพลของสหภาพโซเวียต (เดิม) ที่ต้องการขยายเขตอาณามาถึงมองโกเลียในช่วงเวลานั้น ซึ่งภายหลังความตกลงร่วมดังกล่าว สหภาพโซเวียตก็สั่งถอนกองทัพนับล้านนายออกจากมองโกเลียในชั่วข้ามคืน

การริเริ่มแนวคิดในการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจที่เรียกกันคุ้นหูว่า “**เปเรสทรอยก้า**” (Perestroika) และ “**กลาสน็อต**” (Glasnost) ของท่านประธานาธิบดี**มิกกาเอล กอร์บาชอฟ** (Mikhail Gorbachev) ซึ่งตามมาด้วยการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในยุโรปในปี ๒๕๓๒ นำไปสู่การปฏิรูปทางการเมืองและเศรษฐกิจของมองโกเลียในเวลาต่อมา มองโกเลียได้เริ่มเปิดประเทศและเปลี่ยนเข้าสู่ยุค

“**ประชาธิปไตย**” ในปี ๒๕๓๓ ตามด้วยการตรารัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เปลี่ยนชื่อประเทศ โดยตัดคำว่า “**สาธารณรัฐประชาชน**” (People's Republic) ออก โดยการเมืองเป็นระบบหลายพรรค มีประธานาธิบดีเป็นประมุขของประเทศที่มีความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ และนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำด้านการ

บริหารงาน รวมทั้งจัดให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีในลักษณะ**เลือกตรง** และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีทั้งสิ้น ๗๖ ที่นั่งเพื่อเลือกนายกรัฐมนตรีอีกต่อหนึ่ง นอกจากนี้ รัฐบาลยังเปิดให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการของรัฐ (Privatization) และอนุญาตให้ประชาชนกลับมานับถือและปฏิบัติกิจวัตรทางศาสนาอีกครั้งในเวลาต่อมา โดยพระพุทธศาสนานับเป็นหลักธรรมที่ชาวมองโกลยึดถือปฏิบัติ

แม้ว่าระบบเศรษฐกิจถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นแบบ “**ตลาดเสรี**” แต่การเปิดประเทศในช่วงแรกจะเต็มไปด้วยปัญหาอุปสรรค อาทิ การชะลอตัวทางเศรษฐกิจ การเผชิญกับสภาวะเงินเฟ้อในอัตราที่สูง และการขาดแคลนอาหาร อย่างไรก็ดี ด้วยแร่ธาตุและทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมหาศาลในพื้นที่อันกว้างใหญ่ของประเทศ และความต้องการและราคาทรัพยากรธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น ทำให้มองโกเลียเป็นที่สนใจของนักลงทุนในอุตสาหกรรมเหมืองแร่และหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศและพัฒนาบุคลากรอย่างเต็มที่มากขึ้นในเวลาต่อมา

เศรษฐกิจมองโกเลีย ... ก้าวกระโดดแบบหลุดโลก

อดีต ... อันรุ่งเรือง ชาวมองโกลมีประวัติศาสตร์ที่สนับสนุนด้านการค้ามาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นการเปิดเส้นทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน และการสนับสนุนด้านเงินทุนและความปลอดภัยแก่พ่อค้ามองโกลเพื่อให้ออกไปค้าขายในแดนไกล รวมทั้งการให้สิทธิพิเศษแก่พ่อค้าต่างชาติในด้านภาษีอากรและระยะเวลาการพำนักอาศัยเพื่อจูงใจให้มาค้าขายสินค้าที่มองโกเลีย ส่วนสำคัญอาจเนื่องจากมองโกเลียอยู่ห่างไกล มีเส้นทางที่ธุรกันดาร และขาดความสามารถด้านการผลิตของตนเอง อันนำไปสู่การพัฒนา “**เส้นทางสายไหม**” อันโด่งดัง โดยมีบุคคลสำคัญมากมายใช้เส้นทางสายไหมนี้ในการเชื่อมโยงการเมือง การค้า ศาสนา และวัฒนธรรมข้ามทวีป อาทิ **มาร์โคโปโล** (Marco Polo) ซึ่งประวัติศาสตร์ระบุว่า ในการเดินทางจากยุโรปมายังซีกโลกตะวันออกที่ลำบากและยาวนานในครั้งนั้น มาร์โคโปโลได้มีโอกาสพบและช่วยงานของท่านกุบไลข่านอีกด้วย

เศรษฐกิจในปัจจุบัน ... เล็กแต่เติบโตแรง เศรษฐกิจมองโกเลียในปัจจุบันมีขนาดเล็ก โดยมีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศคิดเป็นมูลค่าราว ๑๐,๐๐๐ ล้านเหรียญสหรัฐฯ โครงสร้างเศรษฐกิจจำแนกเป็นภาคการเกษตรในสัดส่วนร้อยละ ๑๕ อุตสาหกรรมร้อยละ ๔๓ และบริการร้อยละ ๔๒ โดยสามารถเพาะปลูกข้าวสาลีและบาร์เล่ย์ได้บ้าง ขณะที่การปศุสัตว์และผลิตภัณฑ์นมนับเป็นสิ่งที่เชิดหน้าชูตาของภาคการเกษตร จากสถิติพบว่า ในแต่ละปี มองโกเลียเลี้ยงแพะราว ๑๗ ล้านตัว และวัวราว ๑๘ ล้านตัว รวมทั้งแกะและจามรีอีกเป็นจำนวนมาก ทำให้สามารถผลิตขนสัตว์และแคชเมียร์ได้เป็นจำนวนมาก

ในภาคอุตสาหกรรม มองโกเลียนับเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งแร่ธรรมชาติและพลังงานสำรองหลากหลายและมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก อาทิ น้ำมัน ถ่านหิน ทองแดง โมลิบดีนัม ยูเรเนียม

ทังสเตน ฟอสเฟต ดีบุก นิกเกิ้ล และสังกะสี ทำให้เศรษฐกิจของประเทศพึ่งพาอุตสาหกรรมเหมืองแร่เป็นสำคัญ โดยมีสัดส่วนราวร้อยละ ๓๐ ของจีดีพี ขณะเดียวกัน ธุรกิจก่อสร้างก็กำลังเพิ่มความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ

รายได้ … เพิ่มขึ้น แต่เงินเฟ้อและการว่างงานสูง ในปี ๒๕๕๕ รายได้เฉลี่ยต่อหัวของมองโกเลียตกอยู่ที่ราว ๓,๕๐๐ เหรียญสหรัฐฯ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หนุ่มสาวแต่งกายด้วยสินค้าแบรนด์เนมและมีสไตล์แบบตะวันตก แต่โครงสร้างเศรษฐกิจก็ยัง แฝงไว้ซึ่งลักษณะของ**สังคมสองมิติ**ที่มีช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนที่กว้างมากขึ้น เนื่องจากประชากรอีกราวเกือบครึ่งหนึ่งของประเทศดำรงชีวิตแบบเร่ร่อน และประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ แต่ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์หรือเป็นเจ้าของในที่ดินเหล่านั้น ทำให้ไม่สามารถหาแหล่งเงินทุนเพื่อพัฒนาธุรกิจอย่างเป็นหลักแหล่ง การประกอบอาชีพจึงขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ รายได้มีความผันผวนในแต่ละปี และเพิ่มขึ้นต่ำกว่าอัตราเงินเฟ้อที่ค่อนข้างสูงของประเทศ … มากกว่าร้อยละ ๑๐ ต่อปี

สถิติยังระบุว่า ราวร้อยละ ๒๐ ของประชากรโดยรวมมีรายได้เหนือเส้นแห่งความยากจนเพียงเล็กน้อย บัณฑิตที่จบปริญญาตรีในสาขาทั่วไปรับเงินเดือนเพียง ๑๐๐ เหรียญสหรัฐฯ อย่างไรก็ดี ด้วยการขยายตัวของเศรษฐกิจและเงินเฟ้อในอัตราที่สูงต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ทำให้ธุรกิจมีทางเลือกจำกัด ส่งผลให้ผู้ที่มีคุณสมบัติเฉพาะ เช่น ด้านภาษา หรือสาขาขาดแคลน สามารถเรียกเงินเดือนในอัตราที่สูงได้ นอกจากนี้ ด้วยระบบสังคมนิยมที่อุ้มชูประชาชนทุกคน มองโกเลียจึงยังเต็มไปด้วยคนที่สมัครใจว่างงานในอัตราที่ค่อนข้างสูง … ระดับตัวเลข**สองหลัก** (double digit)

มองโกเลียมีเงินสกุลท้องถิ่นที่มีหน่วยเป็น**ตูกริชส์** (Tugriks) โดยราว ๑,๔๐๐ ตูกริชส์มีค่ากับหนึ่งเหรียญสหรัฐฯ หรือราว ๓๐ บาท โดยมีตั้งแต่ธนบัตรที่มีมูลค่าน้อยไปจนถึงหลัก ๒๐,๐๐๐ ตูกริชส์

ด้านหน้ามีรูปของท่านเจงกีสข่าน ด้านหลังเป็นรูปภาพวิวทิวทัศน์และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และแม้ว่าจะมีเงินในรูปของเหรียญ แต่ผมไม่สังเกตเห็นการใช้เหรียญมากนัก ซึ่งอาจเป็นเพราะค่าเงินที่ต่ำมาก ด้วยอัตราเงินเฟ้อภายในประเทศที่สูง ผู้คนจึงนิยมอดออมเงินโดยถือครองในรูปเงินตราต่างประเทศ โดยเฉพาะเงินเหรียญสหรัฐฯ ร้านรวงต่าง ๆ ยินดีและมีบริการแลกเปลี่ยนเงินตราในราคาที่ไม่โหดร้ายมากนัก

การค้าระหว่างประเทศ … มูลค่าน้อย พึ่งจีน และขาดดุล แม้ว่ามองโกเลียจะพยายามลดอิทธิพลทางการเมืองจากประเทศเพื่อนบ้านอย่างจีนและรัสเซีย แต่ในเชิงการค้าแล้วดูเหมือนมองโกเลียจะขาดเพื่อนบ้านทั้งสองไม่ได้เลยในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ กล่าวคือ การค้าระหว่างประเทศของมองโกเลียอิงแอบอยู่กับจีนอย่างใกล้ชิด โดยจีนคู่ค้าอันดับแรกของมองโกเลีย มีสัดส่วนคิดเป็นมากกว่าครึ่งหนึ่งของมูลค่าการค้าฯ โดยรวม ขณะที่กว่าร้อยละ ๙๐ ของการส่งออกมุ่งไปยังตลาดจีน สินค้าส่งออกสำคัญได้แก่ ทองแดง

สิ่งทอ ปศุสัตว์และผลิตภัณฑ์ แคชเมียร์ ขนและหนังสัตว์ แร่โลหะ และถ่านหิน สินค้าเหล่านี้มีระดับของการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในประเทศที่ค่อนข้างน้อย

ในทางกลับกัน มองโกเลียนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมหลายประเภท อันได้แก่ เครื่องจักรและอุปกรณ์ น้ำมัน รถยนต์ ผลิตภัณฑ์อาหาร เคมีภัณฑ์ และวัสดุก่อสร้าง รวมทั้งของใช้ประจำวัน อาทิ บุหรี่และยาสูบ สบู่ และผงซักฟอก เป็นต้น ประการสำคัญ มองโกเลียยังคงต้องพึ่งพาการนำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมันและพลังงานไฟฟ้าจากรัสเซียเป็นหลัก โดยคิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ ๙๕ ของความต้องการโดยรวมของประเทศ ด้วยความสามารถด้านการผลิตที่จำกัด มองโกเลียจึงเสียเปรียบดุลการค้ามาอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างการค้าฯ ดังกล่าวจึงซ่อนไว้ซึ่งความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจและอาจส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อราคาสินค้าและความผาสุกของประชากรในประเทศ

แนวนโยบายใหม่ ... แปรวิกฤติเป็นโอกาส ผลจากการเปิดประเทศและความพยายามในการแปร "**วิกฤติ**" จากการที่ประเทศไม่มีทางออกทางทะเล ให้เป็น "**โอกาส**" จากการห้อมล้อมด้วย มหาอำนาจทางเศรษฐกิจใหญ่ของโลกอย่างจีนและรัสเซีย ทำให้เศรษฐกิจของมองโกเลียขยายตัวในอัตราที่สูงระดับสองหลักมาอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ทั้งนี้ ในปี ๒๕๕๔-๕๕ เศรษฐกิจมองโกเลียขยายตัวร้อยละ ๑๗.๕ และร้อยละ ๑๒.๗ ตามลำดับ ซึ่งเป็นอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงสุดแห่งหนึ่งในโลก

นอกจากนี้ รัฐบาลมองโกเลียยังอยู่ระหว่างการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจครั้งใหม่ โดยมีเป้าประสงค์ที่ต้องการปฏิรูปกฎหมายด้านการลงทุนและระบบภาษี ลดขั้นตอนกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพบริการสาธารณะ ขยายสัดส่วนของเศรษฐกิจในระบบ (ลดเศรษฐกิจนอกระบบที่ไม่เสียภาษีลง) รวมทั้งขยายมูลค่าเพิ่ม (สร้างมูลค่าเพิ่มภายในประเทศก่อนส่งออก) แต่ลดการพึ่งพาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ที่เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในปัจจุบันลง โดยมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารแปรรูป เครื่องหนังและผลิตภัณฑ์ และการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งนี้ คาดว่าภายในปี ๒๕๖๓ มองโกเลียจะมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงถึง ๑๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐฯ

โครงการสำคัญในอนาคต ... มากมาย ที่ผ่านมา การลงนามในสัญญาโครงการลงทุนก่อสร้าง**โอยูทอลกอย** (Oyu Tolgoi) เหมืองทองแดงที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ถือเป็นก้าวย่างสำคัญของ

ประวัติศาสตร์มองโกเลียยุคใหม่ โครงการนี้เป็นการร่วมลงทุนระหว่าง Turquoise Hill Resources ของแคนาดา Rio Tinto ของออสเตรเลีย และรัฐบาลมองโกเลียในพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศ มูลค่ารวม ๗,๔๐๐ ล้านเหรียญสหรัฐฯ โดยคาดว่ากิจการจะเปิดดำเนินการในปี ๒๕๕๖ ซึ่งคาดว่าแร่ทองแดงและทองคำที่ผลิตได้จากเหมืองแห่งนี้จะส่งผลให้จีดีพีของมองโกเลียเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๓๐ ในอนาคต

นอกจากนี้ รัฐบาลมองโกเลียยังพยายามอย่างยิ่งที่จะดึงดูดการลงทุนและเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก เพื่อคานอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจจากจีน รัสเซีย ญี่ปุ่น เกาหลี และชาติตะวันตกอื่น โดยมีโครงการใหญ่ที่น่าสนใจ อาทิ

- **เหมืองถ่านหินทาวานทอลกอย (Tavan Tolgoi)** เมื่อปี ๒๕๕๔ รัฐบาลมองโกเลียได้อนุมัติสัมปทานแหล่งถ่านหินในเขตทาวานทอลกอย ซึ่งเป็นแหล่งถ่านหินที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลกแก่บริษัท Erdened Tavan Tolgoi กิจการในเครือของรัฐ และคาดว่าภายในปี ๒๕๕๙ โครงการนี้จะสามารถผลิตถ่านหินได้มากถึง ๒๐ ล้านตันต่อปี (เทียบกับ ๕ ล้านตันที่มองโกเลียผลิตได้ต่อปีในปัจจุบัน)
- **เส้นทางรถไฟสายใหม่** เส้นทางรถไฟนี้สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมต่อเอเชียและยุโรป มีกำหนดแล้วเสร็จในปี ๒๕๖๒ ใช้งบประมาณลงทุนถึง ๕,๕๐๐ ล้านเหรียญสหรัฐฯ
- **โครงการสวนอุตสาหกรรมเซนแชนด์ (Sainshand)** ประกอบด้วยโรงงานถลุงทองแดง วัสดุก่อสร้าง และเคมีถ่านหิน โดยคาดการณ์กันว่า ในแต่ละปี สวนอุตสาหกรรมนี้จะสามารถผลิตเหล็กได้ ๔.๕ ล้านตัน ถ่านหุงต้ม ๒ ล้านตัน ปูนซิเมนต์ ๑ ล้านตัน และทองแดงแผ่น ๐.๔๕ ล้านตัน ซึ่งคาดว่าจะส่งผลให้อัตราการเติบโตของจีดีพีเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๕.๘ ในช่วงระหว่างปี ๒๕๕๖-๒๕๖๔
- **โครงการผลิตกระแสไฟฟ้าหมายเลข ๕** โครงการนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาอนุมัติของรัฐบาลเพื่อเป็นแหล่งผลิตพลังงานความร้อนและกระแสไฟฟ้าป้อนให้แก่ประชาชนที่อาศัยในกรุงอูลานบาตอร์ โดยวางแผนให้สามารถเปิดบริการได้ภายในปี ๒๕๖๒ ซึ่งคาดว่าโครงการนี้จะใช้งบลงทุนประมาณ ๑,๔๐๐ ล้านเหรียญสหรัฐฯ และใช้พลังงานถ่านหินเฉลี่ยราว ๒ ล้านตันต่อปี

นอกจากโครงการดังกล่าวข้างต้น โดยที่มองโกเลียมีเมืองขนาดเล็กที่กระจายตัวอยู่มาก จึงให้ความสนใจในการประยุกต์และขอรับความช่วยเหลือในโครงการโอท๊อป “**หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์**” (One Village, One Product) เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความเจริญในชนบท และส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่ยอมรับในตลาดสากล

อูลานบาตอร์ ... ศูนย์กลางของมองโกเลีย

สถาปัตยกรรม ... มีเสน่ห์ ฉูดฉาด สไตล์รัสเซีย กรุงอูลานบาตอร์เป็นทั้งศูนย์กลางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศ “**อูลานบาตาร์**” ในสำเนียงคนท้องถิ่นแห่งนี้ตั้งอยู่ค่อนข้างสูงเหนือระดับน้ำทะเล ห้อมล้อมด้วยภูเขาสูง มีลมกรรโชกแรง และอากาศที่หนาวเย็น โดยอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีของกรุงอูลานบาตอร์อยู่ที่ราวศูนย์องศาเซลเซียส ทำให้นับเป็นเมืองหลวงที่หนาวเย็นที่สุดในโลก และมีฤดูร้อนช่วงสั้น ๆ รวมทั้งมีฝนประปราย คนท้องถิ่น

เล่าให้ฟังว่า ปีหนึ่ง ๆ กรุงอูลานบาตอร์มีฝนตกราว ๓๐ วันและส่วนใหญ่เป็นลักษณะฝนปรอย ๆ ไม่ตกหนักหรือมีฟ้าคะนองแบบบ้านเรา สภาพอากาศโดยรวมจึงค่อนข้างแห้ง

ขณะเดียวกัน อาคารเก่าในอูลานบาตอร์ส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมจากยุคภายใต้การปกครองของรัสเซีย แต่มีสีสันฉูดฉาดตามความชื่นชอบของชาวมองโกเลีย อย่างไรก็ดี ผมพบเห็นอาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่ ๆ กระจายตัวอยู่ในหลายจุด อาทิ โรงแรม ห้างสรรพสินค้า และศูนย์กีฬา นอกจากนี้ ยังมีโครงการก่อสร้างสำนักงาน โรงแรม และที่อยู่อาศัย ที่อยู่ระหว่างดำเนินการเป็นจำนวนมากในกรุง

อูลานบาตอร์ โดยประเมินว่ามีโครงการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ขนาดกลาง-ใหญ่ (๒๐ ชั้นขึ้นไป) อยู่อย่างน้อย ๑๐๐ อาคารในปัจจุบัน รวมทั้งโครงการก่อสร้างสนามบินแห่งใหม่ที่คาดว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่น อาคารเหล่านี้ถูกออกแบบในสไตล์ตะวันตกเป็นส่วนใหญ่

โครงสร้างพื้นฐาน ... ไม่เพียงพอ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในกรุงอูลานบาตอร์เกือบทั้งหมดถูกสร้างขึ้นแต่ครั้งสหภาพโซเวียตเข้ามามีอิทธิพลในประเทศเมื่อราว ๔๐ ปีที่แล้วและไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็น**รถไฟเส้นทางผ่านมองโกเลีย** (Trans-Mongolian Railway) แบบรางเดี่ยวที่เชื่อมโยงรัสเซียและจีน ซึ่งใช้เวลาไป-กลับราว ๑ เดือนเต็ม (แถมรัสเซียยังไม่เห็นด้วยที่มองโกเลียเสนอจะพัฒนาเป็นรถไฟรางคู่) หรือ**โรงผลิตพลังงานความร้อนและกระแสไฟฟ้าอันดับที่ ๑-๓** ซึ่งใช้ถ่านหินเป็นวัตถุดิบ และ**สนามบินระหว่างประเทศเจงกีสข่าน** (Chinggis Khaan International Airport) ที่แออัด กอปรกับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการในปัจจุบัน

สถานการณ์ดังกล่าวยิ่งเลวร้ายลงไปอีกในบริเวณนอกเมือง ด้วยปัญหาความไม่พอเพียงของโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าว ตลอดจนความแร้นแค้นในการใช้ชีวิตในชนบททำให้ผู้คนต่างอพยพเข้ามายังเมืองหลวงเป็นจำนวนมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยประมาณว่ากว่าครึ่งหนึ่งอาศัยอยู่ในกรุงอูลานบาตอร์ในปัจจุบัน ส่งผลให้สภาพเมืองหลวงแห่งนี้แออัด วุ่นวาย และเต็มไปด้วยมลภาวะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูหนาวที่ผู้คนที่อพยพเข้ามาอาศัยในเมืองแต่อยู่ตามไหล่เขาหรือนอกพื้นที่ที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งท่อส่งพลังงานความร้อนเดินไปไม่ถึง คนเหล่านี้บางส่วนอาศัยอยู่ในกระโจมที่ไม่ค่อยกันความเย็น จึงต้องเผาทุกอย่างที่ขวางหน้า

หลายคนเล่าประสบการณ์อันน่าตกใจให้ฟังว่า บางรายเผาขยะ ถุงพลาสติก หรือแม้กระทั่งยางรถยนต์เพื่อไม่ให้หนาวตาย มลพิษทางอากาศในช่วงหน้าหนาวจึงสูงลิ่ว ผู้คนที่อาศัยในกรุงอูลานบาตอร์จึงป่วยเป็นโรคทางเดินหายใจกันเป็นแถว ขนาดช่วงที่ผมเดินทางไปมองโกเลียคราวก่อนก็เริ่มอุ่นแล้ว สภาพอากาศในเมืองก็ยังมีหมอกควันเป็นชั้น ๆ อย่างชัดเจน บางคนในคณะยังถึงขนาดป่วยเจ็บคอจนไม่มีเสียงไปก็มี

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งก็คือ สภาพถนนหนทางที่ขรุขระและมีขนาดเล็ก ทำให้

สภาพการจราจรติดขัดเกือบทั้งวันในกรุงอูลานบาตอร์ (เส้นทางนอกเมืองส่วนใหญ่เป็นถนนหินกรวด) การเดินทางจากสนามบินไปยังตัวเมืองซึ่งมีระยะทางราว ๒๐ กิโลเมตรอาจต้องใช้เวลา ๔๕-๖๐ นาที ผมเองยังอดคิดไม่ได้ว่าเจ้าของรถซุปเปอร์คาร์ (Super Cars) ทั้งหลายที่วิ่งอยู่เกลื่อนตาในกรุงอูลานบาตอร์คงอึดอัดใจที่ไม่ได้ซิ่งเป็นแน่แท้ นอกจากนี้ พฤติกรรมการขับรถยนต์ที่ไม่เคารพกฎจราจร และเอื้อเฟื้อต่อกัน รวมทั้งการจอดรถที่ไม่เป็นระเบียบ ตลอดจนไม่มีอาคารจอดรถรองรับ ล้วนเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาจราจร ทำให้การขับขี่ยวดยานมีความเร็วเฉลี่ยเพียง ๒๐-๓๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง การเดินทางต้องใช้เวลามากกว่าที่ควรจะเป็นและทำให้ไม่สามารถคาดการณ์ระยะเวลาในการเดินทางได้มากนัก

รถรา ... เอเซียปะทะตะวันตก รถยนต์บนท้องถนนในกรุงอูลานบาตอร์ส่วนใหญ่เป็นแบรนด์เอเซีย กล่าวคือ ราวร้อยละ ๙๐ ของรถยนต์ส่วนบุคคลเป็นแบรนด์จาก**ญี่ปุ่น** แถมส่วนใหญ่เป็น**รถยนต์มือสอง** จึงพบเห็นการขับขี่รถยนต์พวงมาลัยซ้ายและขวาปะปนกัน (มองโกเลียขับรถด้านขวาของถนน) ขณะที่รถโดยสารสาธารณะและรถตำรวจส่วนใหญ่เป็นแบรนด์**เกาหลี**เป็นหลัก ซึ่งได้รับทราบอย่างไม่เป็นทางการว่ารัฐบาลเกาหลีให้การสนับสนุนด้านเงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำแก่รัฐบาลมองโกเลียในโครงการจัดซื้อดังกล่าว อย่างไรก็ดี สืบเนื่องจากกำลังซื้อสูงจากกลุ่มนักธุรกิจผู้มีอันจะกินในมองโกเลียที่เพิ่มขึ้น จึงพบรถยนต์หรูราคาแพงนำเข้าจากชาติตะวันตกบ้าง อาทิ พอร์ช ฮัมเมอร์ ดีเอ็มซี และเบนซ์

แหม กำลังเล่าสนุก ๆ แต่โควต้าหน้ากระดาษของผมหมดซะแล้ว คงต้องขอสาธยายต่อในภาค ๒ ที่ผมจะขอเจาะลึกเข้าไปคุยเกี่ยวกับ**สภาพตลาด** และ**โอกาสของสินค้า บริการ และผู้ประกอบการไทยในมองโกเลีย**กัน ...

รวบรวมและเรียบเรียงโดย
ดร. ไพจิตร วิบูลย์ธนสาร
อัครราชทูต (ฝ่ายการพาณิชย์) ณ กรุงปักกิ่ง
สำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศ ณ กรุงปักกิ่ง
๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖